

УДК 343.102:343.77

Марія Андріївна ГРИГА,

кандидат юридичних наук, науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем досудового розслідування

Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4561-712X>;

Василь Миколайович ШУРАШКЕВИЧ,

аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування

Національної академії внутрішніх справ

ЕКСПЕРТИЗА МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН ТА ВИРОБІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ПОШКОДЖЕНЬ ОБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

У межах експертизи матеріалів, речовин та виробів під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики найчастіше призначаються такі її підвиди, як експертиза нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів (12,9 %), експертиза металів та сплавів (17,5 %), полімерних матеріалів (8,3 %) та ґрунтів (4,2 %).

Перший підвид із вищезазначених експертних досліджень, зазвичай, проводиться, якщо пошкодження об'єкта електроенергетики вчиняється у такий спосіб, як викрадення (злиття) трансформаторного мастила. При цьому експерту можуть бути поставлені наступні питання: чи є на предметі-носії (одязі, взутті, транспортному засобі) сліди нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів? якщо є, то яких саме?; чи належать дані речовини (рідини) до нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів? якщо належать, то до якого їх роду (виду)?; чи мають дані нафтопродукти та пально-мастильні матеріали спільну родову (групову) належність?; чи не походять дані нафтопродукти та пально-мастильні матеріали з однієї ємкості? [1].

Експертиза металів та сплавів (металознавча) експертиза проводиться з метою виявлення металевих частинок і слідів металізації на об'єктах, дослідження якісного та кількісного складу металів і сплавів та виробів з них, встановлення технології і часу виготовлення виробів з металів і сплавів, умов їх експлуатації, видозмін, пов'язаних з обставинами події злочину.

У межах розслідування означеної категорії злочинів об'єктами даного підвиду експертних досліджень найчастіше виступають частини зруйнованих металевих деталей і засобів та інших механізмів; дріт; кабельні вироби, металеві труби, металорукава та їхні фрагменти; сліди металізації та ін.

Необхідно зазначити, що дані об'єкти, крім металознавчої, можуть досліджуватись в процесі проведення комплексних експертиз: трасологічної, електротехнічної, пожежно-технічної, вибухотехнічної, автотехнічної.

Орієнтований перелік питань, які ставляться на вирішення експертизи металів та сплавів при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики може бути таким: з якого металу, сплаву виготовлений даний предмет (фрагмент)?; яка марка даного металу, сплаву; яка область застосування даного металу, сплаву?; які його склад і призначення?; чи є на об'єкті-носії частки металу?; якщо так, який їхній склад, для виготовлення яких побутових виробів цей метал міг бути призначений?; чи мають дані металеві об'єкти (зазначається, які саме) спільну родову (групову) належність за матеріалом виготовлення?; чи є на об'єкті-носії сліди металізації і якого складу?; предметом якої форми і розмірів вони могли бути залишені?; який спосіб виготовлення даного виробу та якій обробці він піддавався?; протягом якого часу відбувалося окислення (покриття іржею) предмета?; які причини і механізм руйнування даного металевого об'єкта (вузла, деталі)?; чи є сліди оплавлення на представлених металевих об'єктах?; чи сталося оплавлення кабельних виробів (електропроводів і кабелів), металевих труб і металорукавів, корпусів електрощитів та інших виробів в результаті зовнішнього термічного впливу або аварійного

режиму роботи електромережі?; якщо оплавлення виникло через аварійний режим, то за яких умов (наприклад, до пожежі: кімнатна температура і відсутність в повітрі продуктів згоряння, або в процесі розвитку пожежі: в умовах підвищеної температури і задимлення)?; яким способом розділений на частини даний металевий предмет?; чи не використовувався для цього апарат термічного різання?; які зварювальні матеріали використовувалися при різанні?; яка була кваліфікація особи, яка провадила електродугу (газокисневого) різання?; чи мають загальну групову приналежність за особливостями виготовлення і експлуатації металевий виріб (фрагмент) і порівняльні зразки?; з одного чи й того ж сплаву, марки сталі виготовлено даний об'єкт і порівняльні зразки? [2, с. 175–176].

Зазначимо, що мікрочастки металів і сплавів, а також сліди металізації (у комплексі з іншими об'єктами) можуть бути використані з метою встановлення факту контактної взаємодії предметів.

Наприклад, при проведенні металознавчої експертизи оплавлених проводів встановлюють умови утворення оплавлення металу; в комплексі з електротехнічною експертизою вирішуються питання, пов'язані з причинами виникнення аварійних режимів роботи електромережі, а комплексно з пожежно-технічною – наявність причинно-наслідкового зв'язку аварійного режиму в електромережі, плавлення провідника і виникнення пожежі [3, с. 41–43].

Якщо на місці вчинення злочину виявлені рештки пакувального матеріалу чи тари (плівка, мотузки, шпагати, каністри тощо) може також призначатися такий підвид експертизи матеріалів, речовин та виробів, як експертиза полімерних матеріалів. Коли ж виявляються рештки тканини, волокна (з одягу злочинців або мішків чи сумок, які використовувались для перенесення викрадених елементів) – проводиться експертиза волокон і волокнистих матеріалів.

Залежно від конкретних обставин провадження під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики може проводитись також ґрунтознавча експертиза. Такі дослідження, зокрема, актуальні якщо злочин було вчинено на відкритій місцевості (у полі), особливо коли ґрунт мав підвищену вологість та міг залишитися на взутті чи колесах транспортного засобу злочинця. Питання при цьому можуть бути сформульовані наступним чином: чи є нашарування ґрунту (об'єктів ґрунтово-мінерального походження) на предметі-носії (зазначається, на якому саме)?; чи мають порівнювані об'єкти (нашарування на предметі-носії та ґрунт з місця події) спільну родову (групову) належність?; чи походять дані нашарування (зазначається, які саме) з певної ділянки місцевості?; який механізм утворення нашарувань ґрунту?; яка характеристика місцевості, з якої походять нашарування ґрунту на об'єктах-носіях? [1].

Таким чином, під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, залежно від способу вчинення даного злочину, з метою ліквідації інформаційних прогалин у розслідуванні можуть призначатись різні підвиди експертизи матеріалів, речовин та виробів. Зауважимо, що часто у подібних провадженнях такі дослідження проводяться у комплексі з іншими видами експертиз (трасологічною, електротехнічною, пожежно-технічною, вибухотехнічною та ін.), що, на нашу думку, сприяє більш ефективному та повному дослідженню матеріальних носіїв інформації.

Список бібліографічних посилань: 1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мін'юсту України від 08.10.1998 № 53/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 15.10.2018). 2. Шурашкевич В. Н. Возможности судебных экспертиз при расследовании умышленного повреждения объектов электроэнергетики. *Право и закон*. 2017. № 4. С. 172–179. 3. Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України) : метод. рекомендації / О. Ф. Вакуленко, С. С. Чернявський, О. М. Брисковська та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 92 с.

Одержано 17.10.2018

УДК 343.98

Влада Олександрівна ГУСЕВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8614-1573>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Одним з основних завдань правової держави є захист прав і свобод громадян, в здійсненні якої особлива роль належить представникам правоохоронних органів, оскільки через їх діяльність держава реалізує свої функції. Представники правоохоронних органів, наділені великими повноваженнями, виконують важливі функції в забезпеченні правопорядку. Проте на різних етапах розвитку суспільства існують особи, які з тих або інших причин прагнуть перешкоджати законному виконанню представниками влади їх посадових обов'язків і повноважень. Вивчення специфіки злочинної діяльності таких осіб потрібне для того, щоб можна було розробити рекомендації по ефективному і адекватному реагуванню на їх протиправну діяльність.

Так, стосовно злочинів, передбачених ст.ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352, 353 КК України, що виражаються у посяганнях на життя, здоров'я, майно працівників правоохоронних органів і членів їхніх сімей найбільш типовим приводом для відкриття кримінального провадження є повідомлення самого постраждалого. Як правило, самі потерпілі від злочинних дій, рапортом доводять до відома свого керівництва або інших компетентних осіб, що мають певні службові повноваження, про здійснення відносно них і членів їхніх сімей протиправних дій. Зазначена інформація, повинна міститися зокрема, в реєстраційних журналах, книгах (обліку інформації, обліку злочинів).

Для відкриття кримінального провадження необхідні конкретні дані, які повинні вказувати на злочин зазначеної категорії. На практиці такі дані можуть міститися не тільки у рапортах працівників правоохоронних органів (як потерпілих, так і очевидців), а також у поясненнях, заявах потерпілих; заявах, поясненнях членів сім'ї; поясненнях інших очевидців; поясненнях осіб, в діях яких вбачається причетність до вчинення злочинів, їх заявах; в інших матеріалах.

У разі спричинення смерті працівникові правоохоронного органу дані про кримінальне правопорушення можуть бути отримані при виявленні і огляді трупа зі складанням відповідних протоколів, поясненням родичів, інших осіб, що мають важливі відомості, щодо обставин події, виявлення доказів, що підтверджують реальність спричинення смерті, які в сукупності являються також приводами для відкриття кримінального провадження. Також важливім на початку кримінального провадження є з'ясування всіх початкових даних, які підтверджували б, що злочинні дії були спрямовані не тільки проти особи або громадського порядку, але і мали на меті напади, використання фізичної сили або зневаги до представника правоохоронного органу.

У разі огляду місця події до відкриття кримінального провадження, зважаючи на специфіку зазначених складів злочинів, слід звертати увагу, зокрема, на наступне: чи не залишені на місці події предмети, які свідчать про те, що потерпілий знаходився у форменому одязі (відірвані гудзики, клапоті тканини, зокрема волокна, головний убір) і чи дозволяла конкретна обстановка (вулиця, житловий будинок тощо), де сталася подія, спостерігати особи за скоєнням злочину (інакше кажучи, чи могли бути очевидці, що зуміли досить детально розглянути те, що відбувається); чи є ознаки (сліди) застосування конкретного виду зброї або засобів захисту, у тому числі з того різновиду зброї, що знаходився у працівника правоохоронного органу; чи є особи, які можуть вказати на нападаючого або потерпілого, у тому числі, чи не залишалися сліди, які мають здатність зберегти потовжирові нашарування, запах, мікро-частки, слина, кров, інші нашарування, в